

27 smrtí Tobyho Oběda

absynt
prokletí/reportéři

„Pak už to byla rutina:
jídlo, spánek, škola, bití.“

Joanna Gierak-Onoszko

absynt

Joanna
Gierak-
-Onoszko
27 smrtí
Tobyho Obeda

Přeložil Tadeáš Dohňanský

Prokletí reportéři
Absynt 2021

Maciejovi, Jaškovi a Staszkovi

Copyright © Joanna Gierak-Onoszko, 2019

Cover art © Pavlína Morháčová

Translation © Tadeáš Dohňanský

ISBN 978-80-8203-306-2

1. 27 smrtí Tobyho Obeda

Když se Toby Obed konečně probouzí, je už jaro.

Leží na zádech v nenaškrobeném povlečení, nepoznává strop ani stěny kolem. Ještě před chvílí byl ponořený do klidného, umělého spánku, ale teď jsou jeho neurony rozpalené doběla ve snaze vypořádat se se všemi informacemi najednou.

Kde to jsem? Proč mě všechno bolí? Přestane to někdy?

Toby se rozhlíží, hledá okno s výhledem, nějaký záchytný bod. Jeho pohled ale stále sklouzává doprostřed postele. Tam by teď měly být jeho nohy a chodidla, avšak peřina, která Tobyho přikrývá, je rovná.

Toby má pocit, že blouzní – to se člověku občas stává, když se víc napije. Chce si protřít víčka, zvedá ruce k očím.

Jenže od levého lokte dolů nic není.

Dívá se napravo. To, co zbylo z druhé ruky, je omotané silnou vrstvou obvazů.

„Počkat! Kam se poděly moje nohy? A co jste to, sakra, udělali s mými rukama?!“

Nad lůžkem se sklání žena v bílém.

„Jsem tak ráda, že ses probral! Nebyli jsme si jistí, jestli to vyjde. Toby, jsme v nemocnici v St. John's, v hlavním městě Newfoundlandu a Labradoru. Už je březen. Nedávno jsi měl dvacáté druhé narozeniny. Řeknu ti, že máš vážné co oslavovat.“

Ale Tobymu se vůbec nelíbí ani březen, ani jeho nové, ořezané tělo. Nevzpomíná si, že by s ním tyto změny kdokoli konzultoval.

Poslední, na co si vzpomíná, je večírek v Happy Valley-Goose Bay, víc než tisíc šest set kilometrů severně od jeho lůžka, které mu bude od této chvíle už navždy připadat zbytečně dlouhé.

Goose, jak se mu běžně říká, je městečko na poloostrově Labrador – v té části Kanady, která sahá současně na východ, k Atlantiku, i na sever, směrem k Arktidě. Dnes tady žije přes osm tisíc lidí. Goose vzniklo spojením dvou lokalit: Šťastného údolí a Husího zálivu. Avšak idylický název městečka je zavádějící. Důvodem jeho vzniku byla totiž válka.

Ve čtyřicátých letech psaly noviny, že se v Labradorském moři objevují velitelské věže německých U-Bootů. Když do války vstoupily Spojené státy, bylo evidentní, že v této oblasti musí co nejrychleji vzniknout silná vojenská základna, která by kontinent bránila. Do Goose se kvůli její stavbě sjížděli muži z vesnic rozestvých po celé labradorské zemi. Pracovali na několik směn. Zásobáři spočítali, že muži za den spotřebovali od čtyř do pěti tisíc krabiček cigaret.

Dělníci dostávali jen zlomek toho, co vydělávali lidé pracující ve vnitrozemí, ale nestěžovali si. Naříkali na jediné – aby mohli odejít za prací na stavbě, museli opustit domovy. A to znamenalo pozabíjet před odjezdem psy.

V roce 1943 bylo Goose považováno za největší letiště na světě. Po válce se stalo důležitou křižovatkou, jíž procházejí letecké, pozemní i námořní trasy přes Labrador. V dobách míru tady cvičily jednotky NATO a celá vojenská oblast se měla stát záložní přistávací plochou pro raketoplány NASA.

Jenže Goose zůstalo záložním městem už napořád. Válka se mu vyhnula, nepřistál tu ani jeden raketoplán a oddíly NATO se ze základny stáhly v roce 2010. Dnes se do města jezdí pro satelitní telefony – chce-li člověk prozkoumat okolí,

může si je zadarmo půjčit, což má usnadnit práci policii a pátracím týmům, kdyby se turista ztratil. Při dlouhé cestě napříč Labradorem lze do Goose zaskočit na klobásu z karibu nebo smažené tresčí jazýčky. Dřív to bylo jídlo pro chudé, dnes vybraná pochoutka v ceně třinácti dolarů¹ za porci.

V Goose se také ve velkém nakupuje – právě odsud lodě, sněžné skútry a hydroplány rozvázejí zásoby do malinkých osad ležících v málo přívětivých fjordech a zátokách Labradoru.

Obyvatelé tohoto území tvrdí, že nikde na světě není člověk tak daleko od života jako zde. Můžete objevit pěšiny, kterými nikdo před vámi nekráčel. Hory, které nikdo nezdolal. Výhledy, kterými se neměl kdo pokochat. Ano, to je Labrador, Velká země. Tady je slyšet, jak se hýbe svět, říkají.

Ale městečko s názvem Šťastné údolí a Husí záliv Toby-mu Obedovi štěstí nepřineslo. Právě tady zemřel Toby po šestadvacáté.

Stalo se to těsně před jeho dvacátými druhými narozeními, osmnáct let po první smrti.

Když člověk bydlí v maličké velrybářské osadě daleko na Labradoru, je pro něj výprava do Goose velká změna. Toby se tam vydal navštívit bratrance. Dlouho se neviděli, otevřeli lahvinku. Potom přišel kamarád:

„Co nového? No tak se napijeme.“

Napili se.

Zbytek dopoví sestřička.

„Policie tě našla ve sněhu až druhý den. Byli přesvědčení, že jsi mrtvý.“

¹ Pokud není v textu uvedeno jinak, představují dolary kanadskou (CAD), nikoli americkou (USD) měnu.

Toby se dostal do Miller Centre, nemocnice pro válečné veterány, kde chirurgové, fyzioterapeuti, psychologové a protetici vrací invalidy do života. Doktoři udržovali Tobyho dva měsíce v umělém spánku, aby ho dostali z těžkého podchlazení.

„Povedlo se, ale museli jsme ti něco amputovat,“ řekne u lůžka sestřička.

„Ženská, já nechápu, co mi to tu vykládáš. Vraťte mi moje nohy! Okamžitě mi vrať moji ruku!“

„Jsi dítě štěstěny, Toby. Je mi to opravdu líto.“

Od oné noci uplynulo čtvrt století. Na jaře 2018 je Tobymu Obedovi čtyřicet sedm a jeho zrcadlem je pět set Inuitů z Osady naděje.

Před příchodem Evropanů (tedy i portugalských pánů čili *lavradorů*) žili v těchto oblastech původní obyvatelé, například Inuité či Innu. Jedni druhým říkali Eskymáci: *eskimo* je ten, kdo jí syrové maso. Termín převzali bílí antropologové a archeologové, pro něž byli Eskymáci souhrnným, obecným pojmenováním pro všechny obyvatele Severu – od Labradoru přes kanadskou část Arktidy a Aljašku až po Kamčatku.

V Evropě se to říká dodnes. Zato v Kanadě už se tento výraz nesluší používat, protože je vnucený, diskriminační, urážlivý. Obyvatelé severních provincií jsou tam dnes nazýváni tak, jak si sami přejí. V jejich jazyku, inuktitutštině, označuje *Inuk* člověka, lidskou bytost, a *inuit* lidské společenství.

A právě tak vidí je i sebe samého Toby Obed – ne jako exponáty, nýbrž jako lidi.

Táhne ho to k nim, neboť jsou současně jeho zrcadlem i dokladem totožnosti, podstatnějším než kanadský pas.

„Mám radost, když nějaký soused jen tak prohodí: ach, Toby, hodil jsi stejný výraz jako tvoje matka. Nebo: chodíš úplně jako tvůj otec, zdálky by si vás jeden spletl. Jsem v tu chvíli tak šťastný! Protože to znamená, že oni existovali – a teď jsem tu po nich zůstal já.“

Nejdůležitější jsou pro Tobyho slova: „Ty jsi celá máma.“

Když chce Toby vidět mámu, sahá si pravou rukou na tvář. Hladká, napnutá kůže bez pórů, bez sebemenší vrásky. Vysoké, silné lícní kosti. Nad nimi hluboko posazené, uzoučké oči schované pod hustým, černým obočím. Tobyho vlasy jsou jako pepř a sůl. Černé a sněhobílé, nic mezi tím. Husté a nepoddajné, dlouhé až po drobnou, ostře řezanou bradu.

Měla stejně silné, drsné vlasy i máma? Nebo stejné oči, malé a černé, až téměř nešlo rozlišit zorničku od duhovky?

Toby neví.

„Nemám žádnou fotku. Nepamatuju si, jak vypadala. Takže ani nevím, odkud jsem a proč.“

Jméno Tobijahu znamená v hebrejštině „Hospodin je mým dobrem“. Jsou to slova útěchy pro někoho, kdo přišel o všechno a nemá už naději. Podle Starého zákona Tobiáš oslepne a znaven prosí Boha o smrt. Jenže Bůh s ním má jiné plány. Písmo svaté nás učí, že Tobiášovo nesmírné utrpení pro něj není trestem, ale zkouškou z milosti. Milující Bůh nejprve sesílá utrpení, ovšem za poslušnost a oddanost poté ve správný čas odměňuje. Jde o příběh poznání – rány osudu je třeba chápat jako znamení milosrdného Boha.

Prorocké jméno dala Tobymu matka.

Měla celkem pět dětí. Doma se jim žilo těžko. Rodiče se o ně příliš nestarali. Pili. Emily a Sonny, neboli synek, byli zhruba o deset let starší než ostatní děti. Právě oni se starali o malou Saru, Eliase a Tobiase.

Kde se v odlehlé velrybářské osadě vzala taková jména?

To místo se kdysi jmenovalo Arvertok, což v jazyce Inuitů znamená Místo velryb. Velryby se tady lovily v zimních měsících – Inuité tehdy žili v domech zahloubených do tvrdé, nehostinné půdy, jen zčásti vyrůstajících nad povrch. Schovávali se v nich před ostrým větrem. Na jaře, když končila sezona velryb a tuleňů, se stěhovali do vnitrozemí. Brali si s sebou stany z tulení kůže a vydávali se lovit karibu kvůli masu. Shýbali se pro plody, kterými tundra nikdy nepřekypovala, a připravovali se na přežití další zimy.

Tento rytmus narušili obyvatelé Starého světa, němečtí mennonité, misionáři s protestantskou etikou práce původem z Moravy. Přivedla je sem vidina hromadění majetku a zaplnění prázdných míst v kostelních sborech. Lidem, kteří beze spěchu následovali koloběh přírody, nerozuměli. Ve jménu obchodu urputně toužili po dřině v obtížných podmínkách – Evropa byla lačná po přírodních, teplých kožešinách. Takový obchod dal vzniknout rodinným majetkům, kterým se dnes v Kanadě říká *old money*, „staré peníze“. Moravští osadníci byli nadšeni mělkými vodami plnými tuleňů a hustými lesy plnými lišek. V roce 1782 přejmenovali Místo velryb na německé Hoffenthal, Osadu na děje.

Přivezli totéž, co si s sebou obvykle brali ti, kteří o sobě tvrdili, že objevují nová území: Boží slovo, náčiní, zbraně, zeleninu a nemoci. Inuité do té doby jedli zvířata – žvýkali syrové maso, z kostí vysávali morek, pojídali játra, ledvinky a především žaludky i s částečně natráveným, obvykle rostlinným obsahem. Jejich strava byla bohatá na bílkoviny a tuky, plná vitamínů a téměř bez cukru. Jenže přišli Evropané s mrkví, řepou a brambory. S cukrem a bílou moukou. Obyvatelům Labradoru začaly vypadávat zuby, objevily se nové nemoci. Cukrovka, kornatění tepen, rakovina – i to byly dary, které přivezli bílí osadníci. Labrador se z toho dodnes

nevzpamatoval. Průměrná délka života je zde i dnes o deset let kratší než v jiných částech Kanady.

Mennonité dobývali tato území lesním rohem a pozoumem. Věřili, že pokud z Haydna a Bacha učiní své spojence, Inuité se nadchnou barokními mšemi a otevřou své duše cizímu Bohu. Dodnes může člověk i v té nejmenší osadě narazit na dechovou kapelu, která v divoké kanadské tundře vyhrává Bachovy kantáty.

Misionáři se s radostí dělili o noty, ale tvrdili, že se jejich Bohu nelíbí, jak spolu místní lidé spí – bez svátosti manželské, vedle sebe, poblíž dětí. Podle místních tradic ovšem životní partner nebo partnerka představovali právě to: druhá, osobu, díky níž byl život snesitelnější, nebo dokonce vůbec možný. Rodina byla jednotkou, která pomáhala přežít – a lidé se chtěli milovat s těmi, kteří se jim líbili, ne pouze s těmi, s nimiž spolupracovali na přežití. Někdy žilo pod jednou střechou víc rodin, pro teplo a sex nebylo nutné chodit daleko.

Moravští misionáři připluli, aby místním zvěstovali, že žijí v hříchu a haní Boha, jenž ve výhni vedl svůj národ pouští. Obyvatelé těchto území nechápali, co znamená hřích, a poušť nikdy neviděli.

Dnes už jsou němečtí osadníci pryč – prohráli válku o kožešiny s obchodním impériem Společnosti Hudsonova zálivu (Hudson's Bay Company, HBC) a opustili Velkou zemi. Zůstaly po nich kamenné náhrobky, pozůstatky dřevěných budov mennonických misionářů a zvyk dávat inuitským dětem biblická jména. Když pak tuto část světa ovládla britská monarchie, Hoffenthal se změnil na Hopedale.

O moc víc se nezměnilo.

Když dnes člověk připlouvá zálivem do Hopedale, naskytne se mu stejný pohled jako před dvěma sty lety: nevelké přízemní domky podél surových, málo přívětivých břehů Atlantiku. Osada leží na téměř neúrodných skalách, sem tam posetých tundrovou vegetací. Daleko od břehu začíná les, ačkoli to není

to správné slovo. Za Hopedale se rozprostírá hustý smrkový prales plný zvířat, která nikdy neucítila člověka.

Nezměnil se ani tanec světél. Polární záře, *Aurora Borealis*, Světla severu. Občas jsou vidět i v Hopedale. Jsou to závěsy, barevné clony, veliké mihotající se plachty na obloze. Vědci tvrdí, že solární bouře rozptyluje ve vesmíru částice, které se střetávají s horní vrstvou atmosféry a vyvolávají reakci s magnetickým polem Země. Spektrum a barva závisí na délce vln – záře jsou tady zelené, tyrkysové, žluté, někdy dokonce světla fialové.

Místní tvrdí, že je to prostě jas, vězněný den co den v labradorských skalách, jenž se pokouší proniknout na svět. Když se na svět pokoušel proniknout Toby, jas už byl zpátky uvězněn mezi kameny.

Jeho matka tehdy pravděpodobně klečela na matraci, protože tak se tady děti rodí, v souladu s instinktem a gravitací. Rodila přímo do náruče porodní báby. Ty tady ostatně mají své způsoby: rodičku obvážou pásem z tulení kůže, jímž masírují břicho a pomocí zkušených pohybů pomáhají při vrcholících kontrakcích dítě vypudit.

Toby s vděkem myslí na ženu s tulením pásem a dlaněmi potetovanými černými vzory.

„Kéž Bůh opatruje duši té, která mě přivedla na svět, přímo v peřinách mé matky. Tohle je první dobrá myšlenka o mém životě, moc dalších už nemám.“

Tobyho první vzpomínka: červená látka uniformy a řádně našité, zářící zlaté knoflíky. Vzpomínka stále silná, velmi živá, jako rána do břicha. Všechno ostatně začalo ránou, bušením pěstmi na dveře.

Vzápětí do domu vstoupily neznámé ženy a důstojník jízdní policie RCMP.² Můžete je vidět na kanadských pohled-

² Royal Canadian Mounted Police, RCMP – Královská kanadská jízdní policie spadající pod federální Ministerstvo veřejné bezpečnosti.

nicích, těch stylových à la vintage. Ale najednou se policista z pohledu objevil na prahu v červené uniformě a řekl:

„Děti, přišli sociální pracovníci, musíme vás odvést pryč.“

Rodiče byli překvapení, protože návštěvníci přišli znena-dání. Žádné balení, žádné loučení.

„Odešli jsme tak, jak jsme byli. Později jsme se dozvěděli, že rodiče v takových situacích neměli moc na vybranou. Za nevydání dětí hrozily tresty, včetně vězení a zbavení nároku na přídavky, které živily většinu okolních rodin. Jestli jsme se bránili? To si nepamatuju. Jestli jsme brečeli? Brečeli jsme všichni. Emily bylo třináct, Sonnymu patnáct, ale mně jen čtyři. Tehdy, v roce 1975, jsem na prahu, u bot jízdniho po-licajta umřel poprvé. Posadili nás do malého letadla, které mohlo přistát na vodě. Letěli jsme nějakých dvě stě kilome-trů na jih, do North West River. Nejdřív nás vzali do nemoc-nice. Tam zkoumali, jestli nám nic není. Rutinní vyšetření: jestli nemáme nějaké infekce, parazity, podvýživu. A jestli nám nikdo neublížoval.“

Nedaleko nemocnice, v malebném smrkovém lese, stála škola. Jmenovala se Yale. Někteří studenti proslulé americké univerzity chtěli podpořit vědecké a výzkumné výpravy k subarktickým břehům Labradoru. Občas dokonce při-jížděli jako WOP, *workers without payment*, pracovníci bez mzdy, nebo sami posílali peníze. Z vděčnosti za jejich dary byla lesní škola pojmenována po slavné univerzitě. Na webu amerického Yaleu lze dodnes nalézt informaci o sponzoro-vání školy v North West River.

Na rozdíl od většiny kanadských *residential schools*, čili internátních škol, byla tato světská. Nikdy by nevznikla, nebyť misie britského lékaře Wilfreda Grenfella, který se rozhodl poskytnout obyvatelům Labradoru zdravotní péči – moderní, podle evropských standardů. Zakládal ošetrovny a jednoduchá zdravotní střediska jak v obtížně dostupných osadách na pevnině, tak i na lodích plujících mezi tajícími

krami. Někdy se vydával za pacienty přes zamrzlé moře a materiál vezl na psím spřežení. Nazývali ho hrdinou, „svalnatým křesťanem“, spasitelem Severu. Byl za to povýšen do šlechtického stavu a založil dobročinný spolek, který nese jeho jméno.

V té době již známá Mezinárodní Grenfellova asociace (International Grenfell Association, IGA) postupně rozšiřovala pole své působnosti – v severovýchodní části dnešní Kanady investovala nejen do zdravotní péče, ale i do vzdělání. V roce 1926 vznikla v malebné osadě North West River, v samém srdci Labradoru, kromě nemocnice také škola.

O peníze na provoz se staral sám sir Wilfred. Přestože misie působily rovněž na Newfoundlandu, názvu ostrova se Grenfell horlivě vyhýbal, protože tamní životní podmínky se až příliš podobaly těm v USA, a tím pádem byly málo exotické. Větší význam mělo heslo „Labrador“, proto jej Grenfell neúnavně propagoval. S chutí pózoval na fotografiích v kožešinových rukavicích a s rukávníky nebo ve velikých vyšívaných zimních botách (ačkoli zimy trávil obvykle ve vyhřátém domě ve Vermontu nebo návštěvami významných sponzorů v amerických velkoměstech). Byl strhujícím řečníkem, příběhy o chudých Inuitech dokázal zaplnit newyorskou Carnegie Hall i torontskou Massey Hall. Aby vydělal víc peněz, vystupoval i dvakrát denně.

Na setkáních s budoucími sponzory ukazoval fotografie inuitského dítěte chodícího o berlích s popiskem „Nebohý zmrzačený sirotek z Labradoru“ nebo obrázek chlapce s obvázanou hlavou a s nápisem „Nezapomeň na mě“. Inuité a duchovní na severu protestovali – je to urážlivé a nespravedlivé. Podle Grenfella ale podobné snímky sloužily věci, neboť každého píchlo u srdíčka a otevřel peněženku.

Jeho organizace začala být záhy považována za náplast na výčitky svědomí americké buržoazie. Školu, do které později nastoupí Toby se svými sourozenci, charakterizovaly *New*

York Times jako „instituci plnou milosrdenství“. Finance na Grenfellovy misie se milosrdně vybíraly na rautech v Metropolitan Opera, obědech v nejexkluzivnějších newyorských restauracích i během zahradních slavností pořádaných ženami, co disponovaly časem i penězi.

Posílání dorostu na *workers without payment* misie na Labrador se rychle stalo tradicí řady elitních, zámožných rodů – mimo jiné tak činil i John D. Rockefeller. Kromě práce a šeků však američtí sponzoři nabízeli také materiální pomoc. Společnost hradila vysoké náklady na leteckou přepravu darů, které posléze členové misie rozbalovali. Jak ve svém deníku poznamenala jedna z žen působících v North West River, značná část darovaného povlečení byla v takovém stavu, že se z hygienických důvodů hodila leda tak na spálení.

Jde-li o oblečení, často se jednoduše provětrávaly šatníky. Dary byly mnohdy prožrané od molů a larev, zavšivené a zplsnivělé. Pro potřeby nemocnice a lidí pracujících v zemědělství či při těžbě dřeva zasílaly dobrotivé Američanky na opačný konec kontinentu mušelinové halenky, punčochy, střevíce na podpatku, babičkovské čepce a ozdobné klobouky. Pokud bylo oblečení v přiměřeném stavu, přešlo se patchworkovou technikou nebo se z něj vyrobil kobereček. Nejčastěji ovšem rovnou skončilo v ohni.

Sponzoři na oplátku očekávali výrazy díky. Ti, kteří přijímali jejich dary a poskytovanou pomoc, byli povinni se odvděčit (IGA se domnívala, že pomoc bez protislužby je pro Inuity ponižující). Do USA a Kanady tudíž z Labradoru putovaly rukodělné výrobky, ozdobné přehozy, kožešinové rukavice, bundy a kožichy.

Dobrodinci čekali na informaci, co se děje s jejich milodary. V letech 1903–1981 vydávala Grenfellova asociace čtvrtletník *Mezi rybáři hlubokých moří*, v němž sponzory informovala o svém působení v severních oblastech dnešní Kanady. V roce 1941 se tam o škole Yale stojící ve smrkovém

lese s pýchou psalo: „Je to instituce na nejvyšší úrovni. (...) Žáci internátní školy bydlí v chatách, jedna je chlapecká a druhá dívčí. (...) Každá chata má slepice a zahrádku obdobi jara i zimy, tudíž zde panuje soutěživost. Návštěvníkům Northwest³ River a Hamiltonu imponují vybrané způsoby žáků stejně jako pohled na živé, rozzářené děti. Ve velké míře je to zásluha školy.“

Pozornost hostů přitahovalo úrodné hospodářství při škole, které „poskytuje dostatek zeleniny pro potřeby nemocnice, školy, ale i některých [jiných našich – J. G.-O.] stanic na Labradoru. V létě paní Paddonová společně s místními ženami nakládá na zimu ryby, zeleninu a bobulovité plody pro potřeby školy a nemocnice.“

Kdo obdělával záhonky a pole, kdo pracoval ve chlévech pro krávy a prasata, to už se čtenáři nedozvěděli.

Zanedlouho se Grenfellova asociace u příležitosti půlstoletí misie pochlubí, že učí inuitské děti „čistotě, hygieně, dostatečným základům vzdělávání i tomu, jak žít a dosáhnout ve své vlasti úspěchů. Děvčata zjišťují, jak na domácí práce a jak se starat o děti, jak náležitě sepsat jídelníček; chlapani se zase učí řemeslům, zemědělství přizpůsobenému podmínkám severu, poznávají lodě, stroje, náčiní a mnoho dalšího, co využijí v rámci života v subarktických komunitách. Internátní školy jsou vedeny jako domácnosti a děti v nich vykonávají tolik práce, kolik jen možno.“

Když Toby a jeho sourozenci dorazili do školy pyšníci se dětskou prací, bydlelo tam okolo tří set žáků.

Škola se už neskládala ze dvou chat, ale ze tří samostatných obytných budov. V první byly umístěny malé děti, od novorozenců po šestileté. Těch nejmladších bylo málo, třicet, někdy čtyřicet.

³ Jde o původní pravopis, v některých zdrojích se objevuje North West River, v jiných Northwest River.

Do budovy mladších žáků se vešlo nějakých sto, sto dvacet postelí. Bydleli tam školáci mezi sedmi a patnácti lety. Na starých fotografiích je vidět nepříliš okázalá stavba, sotva dvoupatrová. Dvě křídla, ani jedno nemělo víc než čtyři okna. Odebrané děti se tam musely nějak namačkat.

Nedaleko pak stála ještě budova pro nejstarší žáky. Těch bylo nejvíc, téměř sto padesát. Teprve když žák prošel domem pro seniory, jak říká Toby, a završil šestnáct let, bylo mu dovoleno školu opustit.

Ale to je ještě kus cesty.

Zatím je rok 1975 a malí Obedové stojí po lékařské prohlídce, bez rodičů a bez možnosti klást otázky každý před jedněmi dveřmi, za nimiž zůstanou zavřeni příštích pět let.

„Samozřejmě nás rozdělili, moji sourozenci byli v jiné věkové kategorii. Nechápal jsem to. Ještě ráno jsem měl rodinu a najednou jsem zůstal sám, přestože mi byly jen čtyři.

Všechno, co vím o životě, jsem se naučil tam, v internátní škole, v budově pro mladší žáky v North West River. Byly to povinné hodiny, o které jsem nestál. Aritmetika nebo gramatika byly nejmíň důležité, hlavní bylo co nejrychleji se naučit, kdo je váš přítel a komu se raději vyhnout. Kam a kterou cestou chodit, a do kterých dveří rozhodně nikdy nenahlížet. Co se může říkat a o čem se dlouhé roky nezmínit. Byl jsem předškolák, když jsem pochopil, že stejně jako nevědomky a automaticky dýchám, se musím neustále a podvědomě ujišťovat, že jsem v bezpečí. Ustavičně jsem zjišťoval, jestli mi nic nehrozí. V takových podmínkách zní člověku celou dobu v hlavě siréna.“

Toby Obed, Kanaďan z Labradoru, o sobě neříká, že je absolventem školy Yale, kterou v North West River provozovala charitativní organizace Grenfell.

Říká:

„Jsem ten, kdo přežil. Zůstal jsem naživu.“

O tom, co se ve škole dělo, Toby vypráví, jako když povolí nějaká pružina, jako když se vysune šuplík se složkami přečpanými policejními dokumenty. Mluví a mluví, klidně, systematicky, jako by referoval o tom, co se stalo někomu jinému. Neustává téměř dvě hodiny.

V předškolních a školních vzpomínkách Tobyho Obeda není příliš hodin krasopisu, stavění lodí, ba ani povinných prací v kravínu. Zato se opakují následující klíčová slova:

hvízd, svist, prásk (tak švihal bič);

jazyk, přízvuk, bití (za mluvení v inuktitutštině dostávaly děti výprask);

komora, tma, hlad (triáda, která zpacifikuje každé dítě, bez výjimky).

Od Tobyho se dozvídám, že počurat se strachem není žádná metafora.

V jeho vzpomínkách výrazně vystupuje jedna žena: učitelka, *Miss Devil*, slečna Satan.

„Přikazovala nám dívat se,“ říká Toby. „Nechtěl jsem, ale žádné dítě nesmělo odvrátit tvář.“

Svá školní léta Toby shrnuje následovně:

„Dospěli venku to věděli. Nic s tím neudělali.“

Když Toby vzpomíná na školu, vypráví pomocí velice detailních obrazů, přestože se to všechno stalo před více než čtyřiceti lety. Vypráví o jednotlivých dnech, konkrétních nocích, ale také o tom, co si ze školy Yale odnesl do dospělosti.

„Pořád jsem se bál, co mi zase udělají. Celý život jsme pak čekali, odkud padne rána. Celý život na kolenou, schoulení do klubička.“

Škola skončila, ale schoulení ne.

Dodnes se Toby sám sebe ptá, jestli si trest náhodou nezasloužil. Pochopil, co se po něm chce? Dělal, co mu říkali? Odpověděl správně, odešel ve správný čas? Nebo zase něco pokazil?

Co mi teď udělají? Co se mi stane? Těch otázek se Toby děsil už tehdy, ve škole, když mu byly čtyři, ale i v bílé povlečené posteli, když mu sestřička sdělila, že mu něco amputovali.

To, co se odehrávalo mezi dřevěnými stěnami Grenfellu, bylo strašné, ale časem se stalo normou. Nešlo si nicméně zvyknout na to, že kolem není nikdo, s kým by se o tom dalo promluvit. A koho by bylo možné poprosit ani ne o záchranu, o to, aby zasáhl, protože s tím už děti nepočítaly, ale aspoň o povzbuzení.

Toby nevěděl, že se v jeho jméně skrývá útěcha pro ty, kteří nic nemají. Čekal na smilování, které roky nepřicházelo. Neměl ani pocit, že by byl pro někoho dobrem.

„Jsou ti čtyři, pak šest, deset a víš, že nikoho, ale vůbec nikoho nezajímáš.“

Myslel si, že je k ničemu a narodil se zbytečně. Že ho nikdo nezachrání, že se pro něj nedá nic udělat a musí to být tak, jak je.

Tehdy si děti myslely, že ze školy, kterou provozovala dobročinná organizace, není vysvobození. Jednoho léta ovšem došly peníze a školu zavřeli. Stalo se to v roce 1979 nebo 1980, zdroje se různí.

Na stránkách Grenfellovy asociace se dnes píše, že náklady na zdravotní péči na konci sedmdesátých let značně přerostly možnosti organizace. Financování misie z velké části převzal stát. Od roku 1949 patří Labrador ke Kanadě, která není jednotným státem, ale federací provincií a teritorií, které se k ní postupně připojovaly.